

Inleiding

Op het moment dat één van de redacteuren gebeld wordt dat hij zojuist opa is geworden, komen wellicht de mooist denkbare emoties boven. Zijn gevoelens raken in een bijna extatische fase bij het zien en aanraken van een piepklein meisje, op de buik van een vermoeide maar gelukkige moeder. Het woord 'gelukkig' krijgt een heel bijzondere lading als blijkt dat het meisje vernoemd is naar haar ernstig zieke overgrootmoeder. Vijf jaren later is de opa 'oppas opa' en haalt hij zijn kleindochter op donderdagmiddag van school. Ze is een uniek persoontje met eigen dromen en wensen.

Tijdens ontmoetingen tussen de drie redacteuren was de ontwikkeling van kinderen en kleinkinderen een steeds terugkerend thema. Daardoor ontstond de idee een boek te schrijven waarin verschillende vakspecialisten – door hun eigen 'bril' – naar de ontwikkeling van het kind kijken.

Het boek brengt ons in de spreekkamer van de kinderartsen dr. Jan Peter Rake en zijn collega drs. Gerbrich van der Meulen. In het Martini Ziekenhuis te Groningen zien zij kinderen van alle leeftijden met uiteenlopende klachten en ziekten. Zo onderzoeken zij zuigelingen die onvoldoende groeien, peuters die hoesten, scholieren met buikpijn en pubers die moe zijn. Zij behandelen zieke of te vroeg geboren zuigelingen, peuters met eczeem, scholieren met astma en pubers met glutenovergevoeligheid. De kinderartsen plaatsen de lezer in een fictief spreekuur. Ze bespreken algemene aspecten van gezondheid en ziekte bij kinderen, van baby tot kleuter.

In het tweede hoofdstuk komen relaties in het gezin aan de orde. Drs. Anke Bons, kinder- en jeugdpsychotherapeut (in een zelfstandige praktijk te Drachten), beschrijft de vroege ontwikkeling van kinderen en de manier waarop verstoringen kunnen doorwerken in de verdere ontwikkeling van kind/jongere of jongvolwassene. In dit hoofdstuk staat de gehechtheid centraal. We zien hoe deze tot stand komt en wat een (on)veilige gehechtheid betekent voor de ontwikkeling van het kind en het ouderschap.

Neuropsycholoog/klinisch psycholoog dr. Frederic Withaar (directeur zorg bij OCRN) en psycholoog Annemarie Terpstra (werkzaam bij OCRN) belichten de ontwikkeling van het brein in de eerste levensjaren. Per ontwikkelingsstadium geven ze een overzicht van de normale ontwikkeling van het brein. Daarbij wordt speciale aandacht gegeven aan de wisselwerking tussen aangeboren eigenschappen en omgevingsfactoren. Hierbij gaan de auteurs ook in op beschermende en bedreigende factoren en op de wijze waarop de ontwikkeling van het brein daardoor verstoord kan raken.

Meestal verloopt de taalontwikkeling van kinderen vanzelfsprekend. Sommige kinderen echter hebben problemen in de spraak- en taalontwikkeling. Deze kunnen grote impact hebben op het leven van een kind. Dr. Margreet Luinge is als lector Kind, Taal & Ontwikkeling verbonden aan de Academie voor Gezondheidsstudies van de Hanzehogeschool Groningen. Zij beschrijft de mijlpalen in de taalontwikkeling en de verschillende taalgebieden van kinderen van nul tot en vier jaar. Om taal te leren, is het noodzakelijk dat een 'taallerend' kind zich motorisch, cognitief, auditief, sociaal en emotioneel goed ontwikkelt. Daarom wordt een aantal problemen in de taalontwikkeling nader besproken. Zo komt de vraag aan de orde op welke wijze samen met ouders gezocht kan worden naar mogelijkheden om de taalontwikkeling van kinderen te optimaliseren.

Dr. Remo Mombarg, docent/onderzoeker Rijksuniversiteit Groningen, vakgebied gedragswetenschappen, sportwetenschap, en Dr. Bert Mombarg, oud-docent ALO, vakgebied gedragswetenschappen, gaan in op de motorische ontwikkeling van het jonge kind. Bewegen is een onlosmakelijk onderdeel van ons leven. Vanaf de geboorte is bewegen een middel om te communiceren met de omgeving, samen te spelen en de wereld te ontdekken. Eerst volgt een beschrijving van de reguliere ontwikkeling

van zuigeling tot kleuter. Vervolgens komt het belang van bewegen en de relatie van bewegen met andere ontwikkelingsgebieden aan bod. De volgende paragraaf beschrijft de verschillende visies op het leren bewegen. Het 'imitatieleren' en de dynamische systeemtheorie geven bijvoorbeeld waardevolle tips om de ontwikkeling van elk kind te stimuleren. In het laatste deel staat het stimuleren van het bewegen centraal. Een en ander wordt uitgewerkt aan de hand van activiteiten die thuis, op het plein en tijdens peutergym gedaan kunnen worden. Tot slot bespreken de auteurs de oorzaken en gevolgen van een vertraagde motorische ontwikkeling.

Salina van Lenthe (MSc) en Frea Hassing-Geertsema (MSc) beschrijven als ontwikkelingspsychologen de ontwikkeling van het spelen. Beiden zijn werkzaam bij OCRN Specialistische Jeugd GGZ te Assen, Groningen en Leeuwarden. Waarom een apart hoofdstuk voor spelen? Kinderen zijn immers een groot gedeelte van de dag bezig met spelen. Kinderen spelen ongeacht leeftijd, woonplek of beschikbaarheid van spelmateriaal. Spelen is de meest universele activiteit in een kinderleven. Spelen omvat naast ontspanning of vermaak echter ook een groter doel: door te spelen leert een kind. Het bevordert de ontwikkeling; het draagt bij aan onder andere de motorische, cognitieve en sociale ontwikkeling. Nieuwe vaardigheden kunnen geoefend worden in spel.

Lector Taalgebruik & Leren (NHL Hogeschool te Leeuwarden) dr. Jan Berenst bespreekt de ervaringen van kinderen van nul tot vier jaar op het vlak van geletterdheid, zowel hun ervaringen met 'lezen' als met 'schrijven'. Inmiddels gaat het bij die ervaringen natuurlijk niet alleen meer om ervaringen met papieren teksten, maar ook om ervaringen met verhalen en teksten op computers en tablets. Vervolgens beschrijft de auteur de manier waarop kinderen zelf stappen zetten om te gaan lezen en te gaan schrijven – dat zijn twee nogal verschillende processen! Hij geeft aan welke ontwikkeling ze doormaken voordat ze uitkomen op het punt van het 'echte' lezen en schrijven. Ten slotte worden de consequenties van de variatie in geletterdheidsomgevingen in beeld gebracht en in dat kader ook de 'leerzaamheid' van bepaalde praktijken in de omgang met kinderen.

Dr. Jeannette Doornenbal, lector Integraal Jeugdbeleid Hanzehogeschool, bespreekt onderwijs en opvang voor het jonge kind. Ze geeft een korte schets van de veranderingen in onderwijs en kinderopvang en beschrijft nieuwe trends op dat terrein (brede scholen, integrale kindcentra). Volgens beschrijft ze hoe een doorgaande lijn kan worden ontworpen die past bij jonge kinderen, om de kwetsbare overgangen in de dag beter te kunnen begeleiden. Het hoofdstuk sluit af met de belangrijke waarden in het leven van jonge kinderen in groepsverband: speels, liefdevol en vakkundig.

Dr. Marjolein Deunk, onderzoeker en docent bij het Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs (GION) van de Rijksuniversiteit Groningen, laat in haar bijdrage zien hoe heel gewone dagelijkse activiteiten van jonge kinderen in alle verschillende typen opvang bijzonder leerzaam kunnen zijn. Ook beschrijft ze hoe volwassenen thuis ervoor kunnen zorgen dat dagelijkse activiteiten rijke leerervaringen worden. Vier verschillende bezigheden van jonge kinderen worden uitgelicht: fantasiespel, gesprekjes over lezen en schrijven, het lenen van een boekje en het maken van een knutselwerkje. In fantasiespel kunnen kinderen oefenen met complexere gedachten en taal. Spontane gesprekjes over lezen en schrijven kunnen een voorbereiding zijn op het latere leren lezen. Het lenen van een boekje kan een goede context zijn om zulke spontane gesprekjes uit te lokken. De knutseltaak ten slotte kan dienen ter voorbereiding op latere schoolse werkjes.

Het boek is nu gereed. Schrijft de één met groot gemak vanuit een brede ervaring, de ander zet de eerste schreden op het auteurspad. Alle auteurs hebben één ding gemeen: ze werken elke dag met baby's en/of peuters en dragen jonge kinderen en hun ouders een warm hart toe. De hoofdstukken hebben een volstrekt eigen karakter door thematiek en schrijfstijl. Daarbij is, ter wille van een goed verstaan, gedeeltelijke overlap door de redactie geaccepteerd. De auteurs behandelen geen casuïstiek, maar schrijven over baby's en peuters die ze kennen. Vanzelfsprekend zijn hun namen gefingeerd.

Natuurlijk mag een woord van dank niet ontbreken. In de eerste plaats denken wij aan de auteurs. Achterin dit boek worden zij vermeld met een kort curriculum vitae.

Huug van Gompel van Garant-Uitgevers bedanken we voor zijn vertrouwen. Hij heeft zijn medewerking toegezegd op een moment dat er alleen nog maar een idee was. Onze dank gaat ook uit naar Gerrit Mentink en Ineke Mentink-Zuiderweg voor hun kritisch oog en toewijding aan de grammaticale sprankeling in het boek.

*Jan Hindrik Loonstra, Margrieta Mentink en Charlotte Rem
Groningen, herfst 2014*